

більш ефективно інтегрувати педагогічну спадщину Марії Монтессорі в сучасний освітній процес.

Список використаних джерел

1. Лапаєнко С. В. Інтегрування результатів наукових досліджень педагогічної спадщини Марії Монтессорі в освітній процес. *Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України: матеріали VII Міжнародної конференції* (14 листопада 2024 року). 2025. С. 243–247. URL: https://www.knuba.edu.ua/wp-content/uploads/2024/12/zbirnyk-materialiv_7_mizhnarodnoyi-konferentsiyi-kuuba-14.11.2024.pdf (дата звернення: 11.01.2025).
2. Ціхун С. І. Монтессорі Марія. *Енциклопедія Сучасної України*. 2019. URL: <https://esu.com.ua/article-69196> (дата звернення: 12.01.2025).
3. Щербина В. М. Монтессорі Педагогічна система. *Енциклопедія Сучасної України*. 2019. URL: <https://esu.com.ua/article-69197> (дата звернення: 14.01.2025).
4. Dbe: dizionario biografico dell'educazione 1800–2000. URL: <http://dbe.editricebibliografica.it/dbe/indici.html> (дата звернення: 16.01.2025).
5. Dictionary of British Educationists. URL: <https://www.routledge.com/search?kw=Maria%20Montessori&pg=1&pp=12&so=rel&view=grid> (дата звернення: 15.01.2025).

Міхно Олександр
м. Київ

ЕНЦИКЛОПЕДИЧНИЙ БІОГРАФІЧНИЙ СЛОВНИК «ПЕДАГОГИ УКРАЇНИ (СЕРЕДИНА ХІХ – ПОЧАТОК ХХІ СТ.)» ЯК ДЖЕРЕЛО ВИВЧЕННЯ ОСВІТЯНСЬКОГО МУЗЕЙНИЦТВА

Вступ. У межах виконання наукового дослідження «Педагогічна біографіка в інформаційному освітньо-науковому просторі України» (2023–2025) (науковий керівник – Л. Березівська) триває робота наукових співробітників відділу педагогічного джерелознавства та біографістики ДНПБ України імені В.О. Сухомлинського над енциклопедичним біографічним словником «Педагоги України (друга половина ХІХ – початок ХХІ ст.)», який побачить світ 2025 р. [1]. У словнику буде представлено біографічні довідки про 320 педагогів, які народилися в період з

1803 до 1963 року й померли між 1865 до 2024 роками [2]. Словник систематизує біографічну інформацію про педагогів, відкриваючи можливості для різноаспектного дослідження історії освіти як важливої складової національної культури.

Мета дослідження – аналіз потенціалу енциклопедичного біографічного словника «Педагоги України (друга половина XIX – початок XXI ст.)» як джерела для вивчення внеску педагогів у розвиток музейної справи та інтеграції музейної діяльності в освітній процес. Реалізація цієї мети передбачає виконання таких дослідницьких завдань: охарактеризувати роль біографічного словника у збереженні й популяризації педагогічної спадщини, визначити внесок окремих педагогів у розбудову музейної справи в Україні, проаналізувати, як музейна діяльність сприяє інтеграції освітніх, наукових і культурних процесів, підкреслити значення енциклопедичного словника для розвитку сучасної педагогічної науки та перспективних досліджень освітянського музейництва.

Виклад основного матеріалу. Енциклопедичний біографічний словник «Педагоги України» виконує важливе завдання, систематизуючи біографічну інформацію, яка увиразнює взаємозв'язок між педагогічною теорією, практикою та культурно-освітнім поступом України. Видання стане інформативним джерелом для науковців, освітян та широкого загалу, сприяючи актуалізації спадщини знаних та популяризації імен забутих або маловідомих педагогів. Біографічні статті у словнику висвітлюють життя та діяльність освітян у різних сферах, зокрема й тих, які розвивали музейну справу або інтегрували музейну діяльність в освітній процес. У словнику буде представлено 25 педагогів, які у різний спосіб долучилися до розбудови музейної справи в Україні. Подасмо в алфавітному порядку їхні імена зі стислим зазначенням внеску у розвиток музейної справи, зокрема освітянського музейництва.

Михайло Биковець (1894–1937): піонер шкільного музейництва у 1920-х рр., пропагував створення шкільних музеїв як інтегрованої частини навчання.

Георгій Де-Метц (1861–1947): один із організаторів зразкового фізичного кабінету (1906), що діяв у Педагогічному музеї в Києві, визначив напрями діяльності та порядок роботи кабінету.

Матвій Довгополок (1893–1944): співзасновник Охтирського краєзнавчого музею (1921).

Василь Каюков (1945–2001): як директор Кіровоградської школи №21 у 1990-2001 рр., створив у закладі музейний комплекс з численними тематичними експозиціями, які стали засобом формування національної свідомості, історичної пам'яті та патріотизму учнів.

Петро Курінний (1894–1972): фундатор Історичного музею Уманщини, створеного при гімназії (1917); з 1924 – у Києві: директор Музею культур і побуту, у 1926–32 – Державного історико-культурного заповідника «Всеукраїнський музейний городок».

Євгенія Кучеренко (1922–2020): одна з ініціаторів створення музею Марійки Підгірянки у школі № 74 м. Львова (відкритий 1998).

Панас Луньов (1919–2004): засновник Пархомівського історико-художнього музею (1955); у роботі з учнями застосовував різні форми музейно-педагогічної діяльності, активно залучав школярів до музейної роботи.

Павло Молоков-Журський (1894–1937): організатор Кременчуцького округового краєзнавчого музею при педагогічному технікумі (1927).

Олександр Музиченко(1875–1940?): як перший директор Педагогічного музею в Києві (1912–1914) вивів його на рівень науково-методичного педагогічного центру всієї України.

Юрій Омельченко (1937–2017): дослідник історії шкільних музеїв; розробив методику їх інтеграції в навчальний процес.

Всеволод Петрів (1883–1948): спроектував плани експозицій документів Українського національного музею-архіву в Празі (1923–1930) для збереження пам'яток національно-визвольної боротьби 1917–1921 рр.

Софія Русова (1856–1940): теоретично обґрунтувала значення музеїв в освітньому процесі, роль музеїв як освітніх центрів, які через проведення лекцій, організацію виставок і формування колекцій сприяють поширенню знань.

Павло Сапухін (1893–1970): заснував один із перших в Україні шкільних краєзнавчих музеїв (1920-ті), розробив алгоритм роботи педагога-музейника та форми інтеграції музею в освітній процес.

Надія Світлична (1936–2006): ініціаторка (1994) створення Музею шістдесятництва в Києві, в основі фондової колекції якого – її архів.

Степан Сірополко (1872-1959): вагому роль в позашкільній освіті відводив музеям рідного краю, які могли б діяти самостійно або у складі культурно-освітніх установ; секретар, заступник голови Музею визвольної боротьби України в Празі (1925-48).

Микола Сумцов (1854–1922): фундатор Харківського історичного музею (1920), збирав колекції, займався експозиційним дизайном і створенням музейного етикетажу, організував у музеї лекції та етнографічні курси.

Василь Сухомлинський (1918-1970): розглядав шкільний музей як важливий складник навчально-виховної роботи, визначаючи його не лише як місце збереження артефактів, але і як простір формування колективної пам'яті та духовної єдності учнів і вчителів, де акумулюються ідеї, що об'єднують усіх учасників освітнього процесу.

Ганна Сухомлинська (1918-2003): всіляко сприяла створенню Педагогічно-меморіального музею В. О. Сухомлинського у Павлиші (1975), стала його головним фондоутворювачем.

Костянтин Тищенко (1941–2023): засновник першого в світі Лінгвістичного навчального музею (1992), унікальність якого – у сполученні наукової, навчальної та просвітньої функцій.

Павло Тутковський (1858–1930): засновник і очільник Центрального волинського музею (1910–12), фундатор Геологічного музею в Києві (1924); великого значення надавав музеям, зокрема шкільним, як освітнім осередкам.

Іван Филипчак (1871–1945): організатор (1927) і активний діяч музею «Бойківщина», розробляв музейно-педагогічні програми з акцентом на національне виховання.

Петро Франко (1890–1941): організатор і перший директор Музею Івана Франка у Львові (1940), окреслив головні завдання музею, з-поміж яких – «допомогти школі у вихованні молодого покоління».

Надія Шульгіна-Іщук (1888–1979): з 1927 у Рівному викладала математику в українській приватній гімназії, де створила математичний музей на основі виготовлених учнями геодезичних

приладів, моделей геометричних фігур і діаграм, рефератів про зв'язок математики з іншими науками.

Дмитро Яворницький (1855–1940): у 1902–1933 очолював Катеринославський обласний музей і перетворив його на провідний науковий та культурний центр, який гуртував українські музейні сили, ставши зв'язковою ланкою в музейному процесі в Україні на початку ХХ ст.

Олександр Яната (1888–1938): керівник музею Українського наукового товариства (1917–1921), при якому працювало Бюро наочного приладдя для навчання; розглядав музеї як науково-освітні центри популяризації природничих знань і екологічного виховання.

Як бачимо, педагоги-музейники зробили значний внесок у розвиток музейної справи та її інтеграцію в освітній простір. Їхня діяльність охоплювала широкий спектр: від створення музеїв, зокрема шкільних, до розроблення музейно-педагогічних форм та методів роботи, що збагачували навчальний процес та сприяли всебічному розвитку учнів. Завдяки зусиллям цих освітян музеї стали важливими осередками освіти та наукової діяльності, сприяючи збереженню культурної спадщини і розвитку освітнього потенціалу суспільства. В цьому контексті енциклопедичний біографічний словник постає унікальним джерелом для досліджень освітянського музейництва України. Він не лише фіксує біографії педагогів, але й відображає багатогранність їхньої діяльності, що дає змогу здійснювати міждисциплінарні дослідження, спрямовані на поглиблення розуміння ролі освіти як ключового елементу в розвитку культури, зокрема музейної справи й музейної педагогіки. На основі матеріалів словника можна окреслити такі перспективні теми досліджень освітянського музейництва: педагогічний потенціал музейних експозицій, інклюзивні підходи в музейній педагогіці, шкільний музей як простір формування національної ідентичності, екскурсії як форма інтеграції музеїв в освітній процес, вплив музейних проєктів на розвиток творчих здібностей учнів, професійний портрет педагога-музейника, музейні колекції як джерело міждисциплінарних досліджень, роль музеїв у розвитку екологічної свідомості учнів, перспективи розвитку шкільних музеїв в умовах діджиталізації освіти тощо.

Висновки. Енциклопедичний біографічний словник «Педагоги України (друга половина XIX – початок XXI ст.)» є цінним джерелом для різноаспектних досліджень з історії музейної справи в Україні. Він систематизує інформацію про внесок освітян у розвиток музейництва, сприяє популяризації їхніх досягнень у науковому та культурному просторі, формуванню нових підходів до інтеграції музеїв у освітній процес, зміцненню історичної пам'яті та національної ідентичності через музейно-педагогічні практики. У словнику подано приклади успішного поєднання освітньої, культурної та наукової діяльності, що слугує прикладом для сучасних науковців, педагогів, музейників. Сподіваємося, що енциклопедичний біографічний словник відіграє важливу роль у розвитку сучасної педагогічної науки як фундамент для аналізу освітніх процесів через призму індивідуальних внесків педагогів, сприяючи формуванню цілісного уявлення про еволюцію педагогічних ідей, практик і новаторських підходів, що є основою для розроблення сучасних освітніх концепцій. На нашу думку, словник сприятиме перспективним дослідженням освітянського музейництва, стимулюючи міждисциплінарний діалог й взаємодію педагогіки з іншими галузями знань, стане платформою для генерації нових ідей задля модернізації освітньої системи в Україні та її інтеграції у європейський і світовий науковий простір.

Список використаних джерел

1. Березівська Л. Д. Енциклопедичний біографічний словник як форма представлення колективного портрета педагогів України (друга половина XIX – початок XXI ст.): критерії та підходи. *Biography. Біографіка. Біографістика* : зб. пр. Ін-ту біогр. дослідж. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2023. Вип. 2. С. 158–162. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/737020/> (дата звернення: 16.01.2025).

2. Міхно О. Персоналії енциклопедичного біографічного словника «Педагоги України (середина XIX – початок XXI ст.)»: цифри і факти. Інформаційне забезпечення сфери освіти та науки України в умовах воєнного стану : матеріали звіт. наук.-практ. конф. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, 17 грудня 2024 р., Київ / НАПН України, Від-ня філософії освіти, загальної та дошкільної педагогіки, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [редкол.: Л. Д. Березівська (голов. ред.), Л. О. Пономаренко (відп. за вип.) та ін.]. Вінниця : ТВОРИ, 2024. С. 30-32. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743799/> (дата звернення: 16.01.2025).